

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УГОРЩИНИ (1989 – 2004 рр.)

Стаття присвячена аналізу чинників формування європейського вибору Угорщини. Автор виділяє такі основні чинники європейської інтеграції: економічні, соціальні та політичні. До економічних віднесені можливості освоєння нових ринків шляхом надання сприятливих умов у торгівлі, інвестуванні капіталу, доступі до програм допомоги, що впроваджує ЄС для країн-кандидатів. Інтеграція до ЄС давала змогу підвищити в Угорщині рівень розвитку соціальної сфери. Важливими чинниками, на думку автора, були політичні, які полягають у наступному: у самій ідеї розширення ЄС як політичного імперативу, впливі позиції провідних держав об'єднаної Європи, дезінтеграції СРСР, приході до влади у 1990 році нових політичних сил в Угорщині.

Угорщина – одна з постсоціалістичних країн, якій за короткий термін вдалося здійснити перехід від адміністративно-командної системи управління до демократичної та стати на рейки ринкової економіки. Свого роду кульмінацією докорінних змін у цій державі стало набуття повноправного членства у Європейському союзі 1 травня 2004 року. Багато в чому досвід Угорщини може бути корисним для України, яка також має на меті вступити до ЄС.

Представлена стаття є результатом наукових досліджень автора у галузі вивчення процесу євроінтеграції Угорщини.

В українській історіографії на сьогодні не існує досліджень, повністю присвячених європейській інтеграції Республіки Угорщина. Є лише незначна кількість публікацій у періодичній пресі щодо цієї проблеми [1].

Мета даної роботи – шляхом вивчення широкого кола джерел визначити та проаналізувати комплекс чинників формування європейського вибору Угорщини. Джерельна база з цієї проблеми представляє собою значну кількість офіційних документів, розроблених інституціями Європейського союзу, урядами Латвії, Литви та Естонії. Особливу цінність мають заяви та інтерв'ю голів країн та урядів Балтійських республік й вищих посадових осіб ЄС. Важливу інформацію містять щорічні висновки Європейської комісії щодо стану реформ у країнах-претендентах на приєднання до Співтовариства. Також автором були досліджені статистичні джерела, що дало змогу значною мірою визначити економічні, соціальні та політичні передумови вступу країн Балтії у ЄС.

У процесі європейської інтеграції економічні чинники відіграють вирішальну роль. Створення Європейського союзу відбулося саме завдяки прагненню країн-членів до тісної співпраці в економічній сфері. На думку автора, найголовнішими передумовами були саме економічні. Для зручності розгляду комплексу економічних чинників пропонуємо умовно розділити їх на дві групи. Перша група – це економічні інтереси саме Угорщини, вони пов'язані з можливістю експорту товарів та послуг на західні ринки, перспективами залучення іноземних інвестицій, доступом до програм допомоги, які впроваджує ЄС для країн-кандидатів на вступ. Друга група – комплекс економічних чинників з боку Європейського союзу. Вони полягають у зацікавленості в нових ринках збуту, інвестуванні капіталів, безперешкодному доступі до важливих транспортних артерій Угорщини.

Основною рисою економіки Угорщини є відсутність потужної сировинної бази, пріоритетність розвитку експортних галузей обробної промисловості, використання переваг географічного положення. За радянських часів економіка Угорщини, як і решти країн соц-

табору, розвивалася, переважно виходячи з інтересів загальносоюзних планів. За оцінками фахівців, лише 10 – 15 відсотків продукції, що тут вироблялася, відповідали міжнародним стандартам [2, с. 224].

Після дезінтеграції Радянського Союзу та руйнування економічних зв'язків у 1991 – 1992 роках економічна ситуація в Угорщині почала значно погіршуватися. У 1992 році розміри інфляції склали 32% на рік [2, с. 225]. Хоча це був не найгірший показник серед країн Центральної та Східної Європи. Уряд Угорщини чітко зрозумів необхідність освоєння нових ринків збуту продукції. Аналіз розподілу угорського імпорту та експорту у 1993 – 2002 роках свідчить про значну переорієнтацію зі східних ринків на західні. За відзначений період експорт до держав Європейського союзу зріс у три рази, показники імпорту з європейських країн також збільшилися майже втричі [3, р. 12]. Розміри іноземних інвестицій в економіку Угорщини постійно зростали, що говорить про привабливість інвестиційного клімату цієї країни. Загальна сума прямих іноземних інвестицій за 1992 – 2001 рр. склала 7500 млн євро [4, р. 46]. Пожвавлення економічного співробітництва між ЄС та Угорщиною, а також доступ до європейських ринків стали можливими завдяки підписанню угоди про вільну торгівлю, яка надавала сторонам значні преференції. Така угода між ЄС та Угорщиною була підписана у 1992 році, чинності вона набула наступного ж року [5, р. 121].

Ще на початку 1990-х років ЄС почав впроваджувати програми допомоги країнам Центральної та Східної Європи. Серед головних програм варто відзначити такі, як: PHARE (PHARE – програма надання фінансової допомоги і технічного сприяння країнам Центральної та Східної Європи), ISPA (ISPA – інструмент структурної політики в процесі приєднання до ЄС), INTERREG (INTERREG – програма підтримки розвитку транскордонного співробітництва). Фінансова допомога з боку Європейського союзу, яка надавалася в межах цих програм Угорщині, була спрямована на сприяння розбудові демократичних інституцій, адаптацію національних законодавств до норм ЄС, розвиток сільського господарства та інфраструктури. У цілому лише за трьома програмами як безвідплатну допомогу за 1991 – 2004 роки Угорщина отримала – 139 млн євро [6, р. 9]. Узагалі достатньо важко підрахувати повну суму фінансової допомоги з боку ЄС для Угорщини, але за оцінками фахівців з Європейської комісії цей показник складає в цілому близько 2 мільярдів євро [7, р. 78].

Однією з найважливіших передумов економічного характеру для об'єднаної Європи є привабливість Угорщини як важливого елемента, що зв'язує Захід зі Сходом. Така передумова склалася історично, достатньо згадати ті часи, коли Угорщина була частиною Австро-Угорської імперії. У XXI столітті стратегічне розташування Угорщини стало ще вагомішим, особливо у зв'язку з пошуками альтернативних маршрутів транспортування російських нафти та газу до країн Західної Європи. Станом на 2004 рік 25% російського експорту у держави Європи проходить крізь Угорщину [8, с. 154]. Угорщина має також розгалужену мережу залізничних та автошляхів, що робить цей регіон важливим елементом структури європейського товарообігу, спрощує доступ до російської сировини.

Соціальний вимір – основа європейської інтеграції, він пов'язаний з усіма напрямками діяльності Європейського союзу та згодом отримав своє оформлення у вигляді спільної соціальної політики країн-членів. Європейська соціальна ідея, що мала місце на всіх етапах інтеграції, була втілена в Європейську соціальну модель, яка трансформувалася у соціальну політику. Така політика посіла законне місце разом із економічною, регіональною та зовнішньою політикою ЄС. Соціальні передумови вступу Угорщини до ЄС мають велике значення поруч із економічними та політичними. Європейський союз підтримує та доповнює дії держав у таких галузях, як поліпшення виробничого середовища, інформування та консультування працівників, розвиток освіти, охорона здоров'я. Соціальна політика ЄС має потужний арсенал інструментів для забезпечення гармонізації соціальної сфери та сприяння поширенню гарантій соціального захисту мешканців Співтовариства. Європейський вибір для Угорщини означав не лише економічну та політичну інтеграцію, а й приєднання до співтовариства, де соціальні стандарти – одні з найвищих у світі.

В умовах розвитку економіки та поглиблення інтеграційних процесів пріоритетним завданням угорської політичної еліти було створення сприятливих умов для розвитку освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення населення за європейським зразком. Отже, на наш погляд, поруч із визнанням загальнолюдських цінностей та прийняттям основних засад європейської політики у цій сфері, урядовці країни розуміли, що ця галузь, разом з економікою, є ще й показником готовності до вступу, тому потребує реформування задля успішної інтеграції. Тут ми бачимо ситуацію, коли політичні передумови європейської інтеграції формують ще один комплекс передумов – соціальний.

Перейдемо до одних з найважливіших передумов європейської інтеграції Угорщини – політичних. Ми пропонуємо розглянути в першу чергу політичні передумови розширення з боку Європейського союзу та включення до нього Угорщини.

Ідея об'єднання Європи почала втілюватись у життя одразу після завершення Другої світової війни. Під час свого виступу у Цюрихському університеті 19 вересня 1946 року У. Черчилль закликав «перетворити європейську родину та забезпечити її структурою, яка дасть їй можливість жити та розвиватись в умовах миру, безпеки та свободи. Ми повинні створити Сполучені Штати Європи» [9, с. 65]. Політична єдність як головний засіб забезпечення миру у Європі – одна з головних ідей «плану Шумана», з якого почалося будівництво Європейського союзу [9, с. 67]. Як відомо, перші інтеграційні процеси у Європі у ХХ столітті були спрямовані на тісну економічну співпрацю, вони, звичайно ж, мали на меті й політичні цілі, головною з яких було забезпечення миру у Європі. У Західній Європі склалася майже єдина думка про те, що держави ЄС приймали принципове рішення на користь прийняття країн Центральної та Східної Європи, керуючись при цьому виключно політичними, а не економічними чинниками. Така точка зору не раз проголошувалася на офіційному рівні [10, р. 25].

У нових умовах, які створилися після падіння комуністичних режимів у Центральній та Східній Європі та дезінтеграції Радянського Союзу, Німеччина активізувала свої зусилля, спрямовані на нарощування свого економічного та політичного впливу у Центральній та Східній Європі. Федеративна Республіка Німеччина є ядром та основним провідником європейської інтеграції та всіляко сприяє поглибленню та розширенню цього процесу. Один з пріоритетів її зовнішньої політики – розширення ЄС на Схід. З усіх провідних країн Європейського союзу Німеччина має найбільшу вагу у Співтоваристві, вона є основним платником у загальноєвропейський бюджет, її відрахування складають стільки ж, скільки вносять в нього Франція та Велика Британія разом. На думку автора, однією з політичних передумов включення Угорщини до ЄС була саме позиція Німеччини. Таке лобювання інтересів, на наш погляд, обумовлено не лише зацікавленістю у економічному потенціалі Угорщини, а ще й продиктовано стратегічним положенням останньої, яке стає дедалі вагомішим.

Політичними чинниками вступу у Європейський союз Угорщини, на думку автора, були: дезінтеграція Радянського Союзу, прихід до влади нових політичних сил, які й виступали носіями ідей європейської інтеграції. Розпад СРСР дозволив знову отримати угорському уряду свободу у зовнішній та внутрішній політиці, за таких умов їм необхідно було чітко визначити зовнішньополітичні вектори. Нова політична еліта чітко усвідомлювала необхідність європейського вибору. Цікавим є той факт, що практично всі привладні політичні сили Угорщини підтримували європейський напрямок зовнішньої політики.

Таким чином, найголовнішими передумовами вступу країн Балтії до ЄС були економічні, соціальні та політичні. З економічної точки зору європейська інтеграція для країн Балтії означала можливість повноцінного використання свого вигідного становища між Заходом та Сходом, давала змогу долучитися до європейських ринків та отримати значні кошти від ЄС. Соціальні передумови були зумовлені орієнтацією на високі європейські

стандарти. Найголовнішими передумовами виступили політичні, для країн Балтії вони склалися з цілого комплексу, основними складовими частинами якого були: дезінтеграція Радянського Союзу та пошуки власного місця у геополітичному просторі, прихід до влади нових політичних сил, які надавали перевагу європейському вектору зовнішньої політики. До головних передумов розширення Європейського союзу за рахунок включення постсоціалістичних країн варто віднести саму ідею єдиної Європи та вплив позиції провідних держав, які намагаються поширити свій вплив у Балтійському регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальова О. Інтеграційні стратегії країн Центральної і Східної Європи на сучасному етапі розширення Євросоюзу / О. Ковальова // Розширення ЄС. – 2003. – № 1. – С. 20-38.
2. Страны мира : Краткий полит.-экон. справочник / [под общ. ред. И.С. Иванова]. – М. : Республика, 1997. – 350 с.
3. Comprehensive monitoring report on Hungarians preparations for membership. – Brussels : European Commission, 2003. – 89 p.
4. Eurostat yearbook 2004. The statistical guide to Europe (Data 1992 – 2002). – Luxembourg : Office for official publications of the European Communities, 2004. – 261 p.
5. Agreement on free trade and trade-related matters between the European Community, the European Atomic Energy Community and the European Coal and Steel Community, of the one part, and the Republic of Hungary of the other part // Official Journal of the European Communities L. – 1994. – Vol. 37. – № 374. – P. 2-218.
6. General overview of the enlargement process and the pre-accession strategy of the European Union. – Brussels : European Commission, Enlargement Directorate-General, 2003. – 56 p.
7. European Economy. Occasional Paper. – № 24. – Brussels : European Commission, 2006. – 120 p.
8. Российский статистический ежегодник, 2004. – М. : Государственный комитет статистики, 2006. – С. 650.
9. Право Европейского Союза / [под ред. С.Ю. Кашкина]. – М. : Юрист, 2004. – С. 65.
10. Cameron F. The European Union and the Challenge of Enlargement / F. Cameron // The Enlarging the European Union: Relations between the EU and Central and Eastern Europe. – London ; New York : Bailey, 1997. – 230 p.

О.Н. Баркалова

Основные факторы европейской интеграции Венгрии (1989 – 2004 гг.)

Статья посвящена анализу факторов вступления Венгрии в Европейский союз. Автор выделяет следующие основные факторы евроинтеграции: экономические, социальные и политические. К экономическим отнесены возможности освоения новых рынков в результате предоставления благоприятных условий для торговли, инвестиций капитала, доступа к программам помощи, реализуемым ЕС для стран-кандидатов. Интеграция в ЕС предоставляла Венгрии возможность повысить уровень развития социальной сферы. Ключевыми предпосылками, по мнению автора, выступают политические, которые заключаются в следующем: самой идее расширения ЕС как политического императива, влиянии позиции ведущих государств объединенной Европы, дезинтеграции СССР, приходе к власти в 1990 году новых политических сил в Венгрии.

O.N. Barkalova

The Main Factors of Hungary's European Integration (1989 – 2004)

Article is dedicated to the analysis of the factors of Hungary's entrance to the European Union. Author emphasizes the following basic factors: economic, social and political. To the economic ones were attributed market development opportunities as a result of a grant of favorable trade conditions, capital investment, access to assistance programs carried out by the EU for its candidate-states. EU integration has given the opportunity for Hungary to improve the level of social sphere development. It is the author's opinion that the key factors are political. The latter lay in the EU enlargement idea itself as a political imperative, influence of the leading European states position, USSR disintegration, coming into power of new political forces in Hungary in 1990.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2009.